

najde v bralcu odmev in vzbudi v njem približno tisto čustveno razpoloženje, ki ga je pesnik občutil, ko je iz neposrednega doživetja napisal pesem.

Nov način doživljanja pokrajine se je odrazil tudi v formi naše pesmi. Večja neposrednost se kaže že v nekoliko liberalizirani metrični obliki in v dokaj sproščenem ritmu verzov. Prav tako ni mogoče prezreti, da je tukaj obravnavana Jenkova pesem, v kateri prihaja do izraza pesnikov čisto lirski odnos do narave, kratka. V tem se namreč manifestira splošna zakonitost Jenkovega umetniškega razvoja, saj kažejo pesmi našega avtorja — in to pesmi vseh zvrsti, motivike in oblik — poleg drugih tendenc lirizacije v svojem zadnjem obdobju tudi izrazito težnjo po kratkosti, težnjo po kar se da manjšem zunanjem obsegu.

Analiza je pokazala, kako daljnosežnim spremembam je bil podvržen motiv pokrajine v Jenkovi liriki. Od gimnazijskih pesniških poskusov do plodne, umetniško kvalitetne lirske ustvarjalnosti na Dunaju in še dalj se je spreminjala ne samo podoba, ampak tudi funkcija pokrajine v poeziji Simona Jenka. Idejne osnove teh sprememb so očitne in razodevajo globljo zvezo s sočasnim evropskim miselnim in literarnim razvojem. V začetnih obdobjih je Simon Jenko s svojo poezijo o naravi še ostal v mejah romantičnega subjektivizma, v mejah miselnosti, ki je vso pozornost prenašala na človeka individua, pri tem pa zapostavljala območje izvenčloveške realnosti. V tem času je pesnik naravo podrejal izključno svojim osebnoizpovednim težnjam, jo preoblikoval, stiliziral in uporabljal kot izpovedno sredstvo. Taka podoba narave je pri Jenku prevladovala vse dotlej, dokler se ni pri tovrstnih pesmih — podobno kot pri pesmih z drugo tematiko — spopadel svet osebnih doživetij z vnanjo, pozitivno stvarnostjo. In kot pri ostalih pesmih je tudi na tem motivnem področju predmetni svet pojavov v marsičem negiral ali korigiral subjektivno čustvenost človeka. V dunajskih letih se je zato pod vplivom pozitivistične miselnosti znatno okrepila pozornost našega pesnika do objektivne, izvenčloveške resničnosti. Pokrajina v poeziji se je osvobodila posredništva in namesto podrejene vloge, ki jo je dolgo časa imela, je postala predmet doživljanja. Posledica tega je bila, da so se pri Jenku že pojavile lirske izpovedi, ki kažejo neke vrste impresionističen odnos pesnika do narave.

Marija Jamar

LITERARNOZGODOVINSKA EKSKURZIJA V ŠKOFJO LOKO

Povezava predmetov, ki jo zahteva učni načrt za osnovno šolo, je pri praktičnem delu naletela na vrsto težav. Učencem je vsak predmet celota zase, ograjen z visokim zidom, ki ga ob isti osnovi pri drugem predmetu ne znajo prestopiti. Profesorji pa smo prav tako preveč zamaknjeni v svoj predmet in se ne znamo okoriščati z znanjem, ki so ga učenci dojeli že pri drugem predmetu.

Na učiteljišču smo pri poglobljenem študiju slovenščine in zgodovine, ki ga obiskujejo dijaki petih letnikov, vzeli za primer povezave literarnozgodovinsko ekskurzijo v Škofjo Loko.

PRIPRAVE

Obe skupini sta pričeli z delom. Dijake smo opozorili na temo: v Škofji Loki si bomo ogledali razvoj srednjeveškega mesta, življenje in delo v njem ter nekatere kraje in predmete, ki so v zvezi z Visoško kroniko in pisateljem Ivanom Tavčarjem.

Dijaki so prebrali Visoško kroniko, seznanili so se z uvodi in opombami v klasičnih, Prijateljevi izdaji in Kondorju. Poglobili so se tudi v Loške razglede.

Nato smo napravili načrt za ekskurzijo.

1. Zgodovinarji so prevzeli razvoj mesta ter socialno in gospodarsko sliko stare Loke.

Med dijake, ki se poglobljajo v slovenščino, smo razdelili individualne naloge:

2. Ogled krajev, ki jih Tavčar opisuje v Visoški kroniki.

a) Mesto v Visoški kroniki in danes.

b) Sodba z vodo — Sovodenj s Puštalskim gradom.

c) Mučenje — Krvava rihta, Gavžnik.

3. Obisk muzeja.

a) Zemljevidi in slike Loke v 17., 18. stol., portreti plemičev iz Strahlovega gradu, staro pohištvo iz Ajmanovega gradu.

b) Tavčarjeva soba.

c) Kalanova soba.

4. Tehnična organizacija ekskurzije. Fotografiranje krajev, ki si jih bomo ogledali.

EKSKURZIJA

S kolodvora smo šli mimo Kamnitnika proti Stari Loki. Na vogalu Dolenceve hiše smo si ogledali »Krvavo rihto« ter na poti proti Crngrobu »Gavžnik«, kje so Ločani nekdanj obglavljali in obešali zločince. Na pokopališču v Stari Loki — Fari smo na cerkvi odkrili nekaj vzdanih spomenikov z imeni, ki so jih dijaki poznali iz Visoške kronike ((Frueberger). Na povratku proti mestu so se dijaki ustavljali ob kapucinskem samostanu, kjer so nekoč zidarji obmetavali z malto bežečega Wulffingovega sina. Ogledali smo si znameniti kamniti most z obokom, s katerega so Izidorjevi vrstniki skakali na glavo v vodo. Ugotovili smo, da so mesto tu zapirala Vodna vrata, nato pa smo skozi oboke starih hiš po vijugastih ulicah odšli na Mestni trg. Profesor zgodovine je ob primerih posameznih hiš, ki se od dobe Visoške kronike niso skoraj nič spremenile, prikazal značilnosti srednjeveških hiš, ki se zaradi stisnjene prostora v mestnem obzidju gnetejo druga ob drugi. Poiskali smo Bergantovo gostilno ter Oslovsko ulico ter ugotavljali, kje so kmetje prodajali nekdanj svoje pridelke in kje je bil sramotni steber, ob katerem je Izidor trpel za svojo slovensko zavest. Ugotovili smo še, kje so bila Poljanska vrata, si ogledali obnovljeno mestno obzidje in se po Grabnu, nekdanjem mestnem jarku, spustili na Spodnji trg — Lontrg. Dijak, ki je imel nalogo, da popiše mesto, je med drugim pozneje poročal:

»Mesto so v 14. stol. obdali z obzidjem. Ob zidu je bil jarek, v katerem je tekla voda. Pozneje so jarek zasuli, a ohranilo se je še vedno ime Graben. Zid mestnega obzidja je bil zelo močan, debel in visok kot dvonadstropna hiša. Ker je bil prostor znotraj obzidja zelo dragocen, so mestne hiše stisnjene

in visoke. Ulice pa so ozke, ponekod tudi speljane pod oboki skozi hiše. Hiše so grajene v različnih stilih, zanimiva so predvsem pročelja, pa tudi dvorišča, ki so ponekod lepo okrašena z baročnimi in gotskimi detajli.«

Na Spodnjem trgu smo si ogledali staro »Kaščo«, ki je ohranjena v prvotni podobi in še vedno priča o samovolji freisinških oskrbnikov, ki niso dovoljevali, da bi kmetje prodajali svoje pridelke, dokler ni bila izpraznjena zaloga desetskega žita iz Kašče. Ob Selški Sori smo se spustili proti Sovodnji. Spotoma smo si ogledali mesto, kjer je stala stara Fužina, ki jo je l. 1926 odnesla narasla Sora, kamor je Tavčar postavil Langerholzovo kovačnico. V Sovodnji, kjer se zlivata Poljanščica in Selščica, smo ugotavljali, kje je bilo razsodišče, odkrili Apfaltrnov travnik ter puštalsko graščino. Iz imena vasi Puštal pa smo izveleki nemško poreklo imena Burgstall — grajski hlevi.

Ogled mesta smo tako končali. Preden pa smo šli v muzej, smo se povzpeli na »Krancelj«, grič nad Gradom, kjer je Muzejsko društvo odkopalo stari Zgornji stolp in ga restavriral. Dijaki so ob zgradbi stražnega stolpa, ob restavriranem ognjišču, vodnjaku, ploščadi dobili vtis o življenju vojaške posadke, ki je čuvala mesto na sotočju obeh Sor pred sovražniki. Za nami, prav nad Staro Loko, so se skozi gosto smrečje svetile razvaline Starega gradu, pod nami pa se je razprostiralo loško mesto. Ugotovili smo meje starega obzidja, profesor zgodovine je razvijal pred nami geološko sliko ozemlja, prikazal nastanek mesta, zgradbo mesta v dveh terasah ter njegov pomen v preteklosti, med narodnoosvobodilnim bojem in danes.

Prav pod nami se je razprostiralo ogromno poslopje loškega gradu. Gradu, ki ga opisuje Tavčar v Visoški kroniki, danes ni več. Uršulinke so podrle glavni stolp in prezidavale poslopja za svoje potrebe. V gradu je sedaj mestni muzej.

Ogleda obsežnega muzeja smo se lotili načrtno. Tavčarjeva in Kalanova soba sta bili središči našega ogleda. Tavčarjevi portreti iz različnih dob, diplome, knjižnica, pisalna miza, rokopisi — vse to nam je pisatelja zelo približalo tudi kot človeka.

Kalanovo pisano poslikano pohištvo, železna švedska blagajna, reprodukcije portretov zadnjih Kalanov ter uspela slika Janeza Franciška so nas postavili v vzdušje Visoške kronike. Dijaki so dopolnili poglobljanje v svet iz 17. stol. z ogledi zemljevidov in slik stare Loke ter cehovske sobe, ki z banderi, cehovskimi skrinjicami, pripravami za tkanje, barvanje, pripravljanje loškega malega kruhka, čipkami, glavnikarstvom, sitarstvom itd. govori o nekdanjem drobnem gospodarstvu na loškem ozemlju.

Dijakom se je posebno vtisnila v spomin Kalanova soba. Pozneje je dijakinja poročala o njej:

»Prav lahko sem si zamišljala življenje na Visokem. Vsa oprema Kalanove sobe je baročna, bogato poslikana. Ob desni steni stojita postelji, nad njima je naslikano veliko oko, ki čuva nad spečim. Pred posteljama stoji velika skrinja, v kateri je Tavčarjeva ribiška oprema. Na steni nad posteljama pa visita reprodukciji slik zadnjih Kalanov. Začutili smo, da nosita v sebi neko skrivnost, nekaj temnega. Ogledali smo si tudi velik železen zaboj, v katerem so hranili Kalanovi denar.

... Zanimiva je tudi cehovska zbirka. Ko sem si ogledovala cehovske skrinjice, listine in drugo, sem si prav lahko zamišljala, kako so se na svoj praznik zbrali vsi člani ceha, mojstri, njihove žene in pomočniki v gostilni ob cinastem

cehovskem vrču, opravili formalnosti in nato spet životarili leto dni pod cerkveno gosposko in fevdalno oblastjo.«

Zlati in pisani baročni oltarji z Dražgoš pripovedujejo o bogatem in domišljijско razgibanem verskem življenju prejšnjih stoletij. Marsikatera Izidorjeva vdana in pobožna izjava je postala ob tem blesketajočem se bogastvu razumljivejša. Portreti nekdanjih lastnikov Strahlovega gradu ter pohištvo iz Ajmanovega gradu nas je seznanilo z nošnjo in življenjem plemstva v Loki.

Po skupnem ogledu so se dijaki razšli in se individualno lotili svojih nalog.

NALOGE

Dijaki so morali sedaj pokazati, koliko so od ekskurzije in svojega dela pridobili za prakso.

V drugem letniku, kjer smo medtem obravnavali dobo katoliške književnosti, so dijaki za ilustracijo dobe prebrali za domače čtivo Visoško kroniko. Petošolci so sklenili, da jim bodo domače čtivo ilustrirali s svojimi vtisi, ki so jih dobili v Loki, in z znanjem, ki so ga pridobili v muzeju in ob pripravah.

Posamezni dijaki - poglavljavci so napravili pismena poročila o svojih nalogah. Vsaka skupina — slovenska in zgodovinska — je določila svojega referenta, ki je poročila skupine strnil v zaokroženo celoto. Fotografiji so prinesli dokaj uspele posnetke krajev, ki smo si jih ogledali, izbrali so še nekaj posnetkov iz Loških razgledov in napravili literarni zemljevid Škofje Loke, s kraji, ki jih omenja Visoška kronika.

Referent zgodovinar je pred drugošolci nanizal zgodovinski razvoj Škofje Loke in Gradu, primerjal življenje v Loki v srednjem veku z današnjim ter prikazal gospodarski in tehnični razvoj mesta. Opisal je kraje, ki smo jih obiskali, nekdanje življenje Ločanov in aktivno življenje Loke med NOB. Svoja izvajanja je spremljal z episkopskimi posnetki fotografij.

Referentka, ki se pogloblja v slovenščino, je ob odlomkih iz Visoške kronike, ki so v zvezi s kraji, ki smo si jih ogledali, govorila o naših vtisih ob srečanju s temi nemimi pričami Tavčarjevega ustvarjanja.

Zaključila sta:

»Čeprav je zgodovina naših krajev pisana in bogata, dvomim, da je v Sloveniji mesto, ki bi tako zgovorno kot Loka pričalo o svojem razvoju. Okrog gradu se nizajo hiše, cehi so dali mestu svoj pečat, ki ga ima deloma še danes, cerkev je skušala z bogatimi in številnimi zgradbami vplivati na ljudi s svojo miselnostjo in jih usmerjati v onstranstvo.

Vse to pa je znal upodobiti in povezati v čudovito zgodbo loški rojak Ivan Tavčar. V Visoški kroniki je priklical v staro mesto življenje preteklih stoletij.

Občinski ljudski odbor, ki s takim razumevanjem čuva stare spomenike, ve, da s tem ne koristi samo turističnemu razvoju svojega mesta, ampak tudi prihodnjim generacijam, ki bodo v tem prelepem gorenjskem kotu obujale spomine na prednike, ki so te kulturne spomenike zgradili, pa tudi na tiste, ki so jih znali ohraniti.«

Naši dijaki so ob ekskurziji spoznali, da je za literarnozgodovinski izlet potrebno mnogo priprav, zlasti smiselna razdelitev dela, da je zelo plodno sodelovanje učiteljev, ki poučujejo na raznih področjih in tako dopolnjujejo drug drugega ter dijakom praktično kažejo življenjsko povezanost vsakega predmeta s celoto. Videli so, da ekskurzija ni končana s povratkom domov, ampak je treba njena dognanja preveriti in praktično uporabiti.